

Sprawozdanie

komisji wysadzonej do rozpoznania wniosku posła Żuka Skarszewskiego w sprawie propinacyi.

Uchwałą z dnia 28. Grudnia 1865. r. postanowiła Wysoka Izba odesłać do komisji specjalnej wniosek posła Żuka Skarszewskiego osnowy następującej:

Wybrać komisję specjalną i polecić jej:

I. By przedsięwzięła rewizyę ustaw i rozporządzeń, odnoszących się do prawa propinacyi lub na takowe oddziaływujących, i poczyniła wnioski ku zabezpieczeniu zagrożonego prawa własności; tymczasem zaś:

II. Postarać się u c. k. Rządu, o wstrzymanie się z udzieleniem nowych konsensów do wyszynku słodkich napojów spirytusowych.

Komisya do rozpoznania wniosku tego wybrana, starała się zbadać należycie przedmiot, rozpatrzyć się w ustawach i rozporządzeniach, odnoszących się do takowego, i składa owoc swjej pracy, w dołączonym do niniejszego sprawozdania memoryale, do którego się odwołuje, a którego główną osnowę, streszcza tu jak następuje:

I^o Prawo propinacyi, zawierające w sobie prawo właścicieli dóbr tabularnych, miast i pewnych korporacyj do wyłącznego wyrobu i wyszynku piwa, gorzalki i miodu, zasadzające się na nadaniach niegdys królów polskich, a utwierdzone zwyczajem kilkuwiekowym i konstytucyami, zostało i przez c. k. Rząd austriacki wielokrotnemi patentami i postanowieniami cesarskimi w całej rozciągłości zatwierdzonem.

II° Sam c. k. Rząd wykonuje to prawo faktycznie w dobrach kameralnych, sprzedawał i sprzedaje te dobra wraz z prawem propinacyi, zatwierdza kontrakty, mocą których miasta to swoje prawo wydzierzawiają lub takowe na własność nabywają, a nawet dopomagał miastom do lokowania swych kapitałów w nabywaniu tego prawa. Istnieją też przepisy, orzekające, że prawo propinacyi należy do majątku zakładowego miast, który bez zezwolenia c. k. Władz, nie może być sprzedawanym; inne zaś, stanowiące warunki, pod któremi jedynie nastąpić może odłączenie prawa propinacyi od całości dóbr nieruchomych, do których warunków należy i zezwolenie wierzycieli hipotecznych, — uznają tém samém to prawo, za część integralną dóbr nieruchomych, za część prawa własności tychże dóbr. Prawo to przeto, już jako część własności, jako służące za hypotekę wierzycielom i jako prawo, w dobrej wierze a przez miasta czasami nawet za pomocą c. k. Rządu nabyte, bez zezwolenia strony uprawnionej, niepowinno być nadwężone.

III. Objętość tego prawa w dawniej Polsce, rozciągała się do wyłącznego wyrobu i wyszynku wszelkiego rodzaju gorzalki, piwa i miodu. C. k. Rząd austriacki regulując w roku 1805. pobór podatku czopowego, żądał od właścicieli dóbr fasonowania się z dochodów propinacyjnych, między innymi z wyszynkowanej ilości szumówki, okowity, rosolisu i likieru i t. d. To wskazuje, że w onym czasie słodzone napoje spirytusowe należały do trunków propinacyjnych; co uznały również rozporządzenia gubernialne z r. 1834. i z r. 1839. świadczące, że miasta, a względnie magistraty miały sobie nawet przepisany

wzór warunków licytacyjnych do wydzierżawiania prawa propinacyi, wedle którego wzoru wyrażone było w warunku pierwszym licytacyjnym, iż „miasto wypuszcza swe prawo wyłącznie mu przysługujące, wyrabiania i szynkowania gorzalki, piwa, miodu, niemniej rumu, araku, śliwownicy, rosolisu, likieru, okowity, essencyi ponczowej, wiśniaku i maliniaku,“ z czego wypływa dowód, że przynajmniej aż do r. 1839. owe słodzone trunki, były wyłącznemi trunkami propinacyjnemi. A gdy cesarskie pismo gabinetowe z dnia 28. Listopada 1837. r. stanowi, iż „we wszystkich wypadkach, dotyczących dominikalnego prawa wyszynku, trzymać się jak najściślej należy, jedynie z wyczaju dotąd się utrzymującego“ — przeto nie podlega wątpliwości, że i tak zwane słodzone trunki spirytusowe należą w Galicyi do wyłącznych trunków propinacyjnych, zaś w W. Ks. Krakowskiem tem bardziej, gdy tam obowiązuje dotąd, jako niezniesiona ustawa Senacka z r. 1843. toż samo co do trunków zagranicznych orzekająca.

IV. Pomimo to wszystko, rozporządzenia c. k. Władz w ostatnich latach w drodze administracyjnej jawnie i potajemnie wydane, czasami pomiędzy sobą sprzeczne, dozwoliły być wyłomy w prawie propinacyjnym trzema drogami.

1. przez dozwalanie właścicielom sklepów, sklepików a nawet kramów, sprzedawania flaszki tak zwanych wódek słodzonych.
2. przez bezwzględne dozwalanie zaprowadzania przez kogokolwiek i gdziekolwiek bądź, hurtownego handlu wódką; głównie zaś
3. przez udzielanie koncesyi na wyszynk rzeczonych słodzonych wódek spirytusowych.

Że zakładanie, zwłaszcza po wsiach, sklepów i sklepików, tudzież hurtownych handli wódką, są częstokroć li pozornemi przedsięwzięciami, mającemi głównie na celu wyszynk i sprzedaż wódki w ilościach najdrobniejszych, a tem samem w obec niemożliwości skutecznej kontroli, wielki prawom propinacyjnym czynią uszczerbek, nareszcie, że główny wyłom w prawie propinacyjnym, dzieje się w skutek rozdawanych od kilku lat koncesyj na wyszynk słodzonych napojów, jest szczegółowo w oddziale IV. memoriału wyłożone, niemniej udowodniona nielegalność postępowania przytém c. k. władz.

V. Skutki takiego naruszania praw propinacyjnych są pod każdym względem destrukcyjne albowiem:

1° prawo propinacyi przedstawia do stu milionów wartości kapitałnej. — Kapitał ten, bądź on, jak obecnie, pozostanie w rękach ziemian i miast, bądź przejdzie na własność gmin lub ogółu mieszkańców kraju, jest w każdym razie znacznym kapitałem narodowym, któremu zagładą grozi droga ad IV. wykazane.

Na uszczuplaniu i w końcu zupełnym zniknięciu onego, straciliby nietylko właściciele dóbr, prawą i w dobrej wierze nabytą własność swoją, lecz także wierzyciele hipoteczni i miasta, których propinacya stanowi częstokroć główną część przychodów, szkoły i inne instytucje publiczne kosztem miast utrzymywane, wreszcie kraj, jako właściciel dóbr narodowych i skarb Państwa przez umniejszanie się podatków. —

Zatém wywłaszczanie z tego prawa prawnych właścicieli takimi sposobami, nietylko nie może być w myśl §. 365 ust. cywilnej potrzebą dobra ogółu usprawiedliwionem, lecz owszem działałoby się to właśnie na szkodę dobra publicznego, przez uszczuplanie funduszów, częstokroć przeznaczonych na szkoły, szpitale i t. p. instytucje.

Korzyści, jakieby z ograniczenia prawa propinacyi wyprowadzić można dla rozwoju przemysłu i handlu, przedstawiają się jako bardzo problematyczne w stosunku do szkód, zwłaszcza dotychczasowem bezwzględnem postępowaniem władz administracyjnych, wyrządzonych tak ogólnemu dobru, jakoteż prywatnej na ustawach opartej własności. Wywłaszczenie, jakkolwiek nie doraźne odbywa się bezwzględnie z uszczerbkiem prawnych właścicieli na korzyść osób pojedynczych, wdzierających się bez żadnego prawnego tytułu w cudzą własność.

2° Ulegalizowanie zasady naruszenia prawnej własności, sprowadza zamęt w pojęciach o prawie własności, niszczy powagę władz, nastęrcza pokusy do nadużyć, i jak każdy czyn nieprawy, mnoży demoralizację i wszelkiego rodzaju bezprawie, jak to w memoriale obszernie wykazano.

Postanowienie cesarskie z dnia 4. Października 1850. r. zapowiedziało wprowadzić w oddziale I. §. 1. art. 3., iż „orzeczenie co do wykupna i regulacyi wyłącznego prawa wyrabiania i szynkowania trunków i kontraktowego zobowiązania się szynkarzów, do pobierania trunków w Galicyi, pozostawia się oddzielnej, wyjszej ustawie.“

Gdy jednak zapowiedziana ta ustawa, dotąd nie została wydana, a w dzisiejszych okolicznościach trudno przewidzieć, kiedy to ostatecznie nastąpi, przeto nie pozostaje, jak w myśl wniosku do

rozpoznania przekazanego, zastanowić się nad sposobami bronięcia całości tego prawa, dopóki w powyższy sposób w drodze ustawy nie będzie zniesione.

Owoż komisya rozpatrzywszy się w dotyczących ustawach i przepisach, widzi możebność tymczasowego sprawy tej załatwienia, sposobem następującym :

1° Co do sprzedaży słodzonych napojów spirytusowych w sklepach, znajduje komisya środek zaradczy naprzeciw wyzyskiwaniu tych przedsięwzięciw na szkodę praw propinacyjnych, w §. 30. ustawy zarobkowej z dnia 20. Grudnia 1859. r., wedle którego §fu w razach, jeżeli się po zrobionem doświadczeniu, okazuje w myśl §. 2. téjże ustawy, potrzeba — upoważnioném jest c. k. Ministerstwo spraw wewnętrznych, aby w porozumieniu z c. k. Ministerstwem policji, podciągnęło w drodze rozporządzenia w ogólności, lub dla pewnych tylko okolic pod kategorię przedsięwzięciw koncesyonowanych, i inne jeszcze przedsięwzięcia, aniżeli te, które w rozdziale drugim rzeczonyj ustawy są poszczególnione i ustanowiło warunki uzyskania koncesyi na zaprowadzenie takich przedsięwzięciw.

Otóż zabezpieczenie praw właścicieli propinacyi z téj strony, dałoby się osiągnąć przez wydanie rozporządzenia w myśl §. 30. ustawy zarobkowej z roku 1859., któreby postanowiło, że do tego, ażeby właścicielom handlów towarami korzennymi lub mięszanymi, wolno było sprzedawać także słodzone wódki spirytusowe, rozumie się we flaszkiach, najmniej pół kwartowych, potrzebném jest, uzyskanie urzędowej koncesyi pod warunkami, chroniącemi właścicieli praw propinacyjnych od nadwężania tychże ich praw. Do takich warunków zaliczyć wypada wymaganie protokolowania firmy, prowadzenia prawem przepisanych ksiąg handlowych i inwentarza, z któregooby w każdym czasie powziąć można przekonanie o rzeczywistym stanie handlu, a zatém, że sprzedaż słodzonych wódek jest rzeczywiście tylko akcesoryum obok znacznego innego przedsięwzięcia (art. od 28 do 33 ustawy handl. z 17/12 1862.)

2° Co do hurtownego handlu okowitą, możnaby również w środkach pod 1. podanych, znaleźć rękomię, iż celem takowego jest rzeczywiście właściwy handel hurtowny, a nie jak dotąd po największej części, pozór tylko do ulegalizowanego wdzierania się w prawo propinacyjne.

Handle podobne już istniejące, powinnyby w pewnym zakresie czasu, dodatkowo dopełnić tych warunków pod stosownymi rygorami.

3° Co zaś do wyszynku słodzonych napojów spirytusowych, gdy prawo szynkowania takowemi w Galicyi i W. Ks. Krakowskiém z wyjątkiem jedynie miasta Krakowa mieści się, wedle powyższych dowodów, w wyłączném prawie propinacyjném, przeto koncesye na wyszynk takowych nie powinnyby bez przyzwolenia właścicieli praw propinacyjnych, innym osobom być udzielane, zaś te, które już, zatém nieprawnie są udzielone, winny w przeciagu pewnego zakresu czasu być odwołane.

Wychodząc z zapatrywania że, właściwie tylko idzie o zastosowanie rozporządzeń do ustaw istniejących, mianowicie cesarskiego pisma gabinetowego z dnia 28. Listopada 1837. r., uświęcającego: prawo zwyczajowe i ustępu VIII. patentu, zaprowadzającego ustawę zarobkową z dnia 20. Grudnia 1859. r., tudzież saméjże ustawy zarobkowej i ustawy handlowej, wreszcie co do W. Ks. Krakowskiego, ustawy Senackiej z dnia 6. Marca 1843. r. i pokładając nadzieję, że terażniejsze c. k. Ministerstwo, które dało dowody szanowania praw nabytych, załatwi sprawę tę, wedle sprawiedliwości i słuszności.—Komisya stawia wniosek następujący :

Wysoki Sejm raczy uchwalić :

Zważywszy, że całość praw propinacyjnych wiele bywa naruszana :

1. przez rozpowszechnione w ostatnich latach, nielegalne wydawanie koncesyj, na wyszynk słodzonych napojów spirytusowych ;

2. przez zaprowadzenie sprzedaży wódek spirytusowych w drobnych nawet sklepikach, nie odpowiadających dawniejszej kategorii handlów korzennych lub mięszanych ;

3. przez nadużycia, które się wydarzają pod pozorem :

a) sprzedawania nawet i w tego rodzaju większych sklepach wódek spirytusowych, tak zwanych fabrycznie słodzonych, i

b) pod pozorem wykonywania hurtownego handlu wódką ;

Sejm wzywa c. k. Rząd :

1° aby aż do nastąpić mającego w myśl postanowienia cesarskiego z d. 4. Października 1850. r. oddz. I. §. 1. art. 3. wykupna praw propinacyjnych, całość tychże praw, była w myśl cesarskiego pisma ga-

- binetowego z dnia 28. Listopada 1837. r. szanowaną i aby odpowiednie temu celowi rozporządzenia były wydane. — Przyczem wskazuje Sejm na ustęp VIII. patentu z dnia 20. Grudnia 1859. r., zaprowadzającego ustawę zarobkową i na artykuły 10. i od 28. do 33. ustawy handlowej z r. 1862., wreszcie co do W. Ks. Krakowskiego, na ustawę niegdyś Senatu Rządzącego z d. 6. Marca 1843. r.
- III^{ie} Dopóki zaś bliższe rozporządzenia w tej mierze nie będą wydane, aby wstrzymano się z dalszém udzielaniem koncesyj na wyszynk słodzonych napojów spirytusowych.

Maurycy Kraiński,
Przewodniczący.

Faustyn Żuk Skarszewski,
Sprawozdawca.